

تاریخچه ضرب سکه های جهان شمول و مورد استفاده در تجارت های بین المللی در بستر ظهور و افول تمدن ها

مجید سبزه^۱، جلال دهقانی^۲، فاطمه میرزا عبداللهی ها^۳، یاسر کارگری^۴

^۱ دانش آموخته کارشناسی ارشد مدیریت مالی دانشگاه تهران.

^۲ دانش آموخته دکتری ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی.

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد ریاضیات مالی دانشگاه صنعتی امیرکبیر.

^۴ دانش آموخته کارشناسی ارشد مدیریت مالی دانشگاه تهران.

نام نویسنده مسئول:

جلال دهقانی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۱۲

چکیده

پول برای همه افراد بشر جذاب است. پول به ملت ها و تمدن ها، اجازه آزادی و قدرت می دهد. هدف از این پژوهش، پاسخ به سوالات اینچنینی است: پول از کجا و چه چیزی نشأت می گیرد؟ تاریخچه تکامل آن چگونه است؟ و چرا بارها و بارها ارزش خود را بدست می آورد و از دست می دهد؟ روش مورد استفاده در این پژوهش، مطالعات کتابخانه ای و گردآوری و ترجمه متون تاریخی و اقتصادی است. زیربنای این پژوهش، ارائه ای از «جرگ کنزت» تحت عنوان «تاریخچه پول» در موزه پول است. برای غنی تر شدن مطالب، برخی موارد غیر ضرور، حذف و مطالب مهمتری به آن اضافه شدند. یافته ها نشان می دهند که استفاده از پول یک کشور در تجارت و معاملات بین المللی، به شدت وابسته به قدرت سیاسی، نظامی و پشتوانه اقتصادی آن کشور دارد. نتیجه اینکه ظهور و افول تمدن ها و حکومت ها به ترتیب منجر به ظهور مسکوکات جدید و از گردش خارج شدن آنها می شود.

واژگان کلیدی: دیرینه شناسی اقتصادی، ظهور و افول تمدن ها، پول، ضرب سکه، سکه طلا و نقره.

مقدمه

بنا بر کاوش های علمی باستان شناسان، هزاران سال پیش از میلاد مسیح، بین النهرین و خاورمیانه خاستگاه و زادگاه اقوام و نژادهای گوناگونی بوده است و از آنجا که خط و نوشته ای از ایشان باقی نمانده، به آنها مردم پیش از تاریخ می گویند. تنها راه آگاهی ما از احوال انسان های پیش از تاریخ، اسباب و ابزارهایی مانند: ساختمان سنگی یا خشتی، ظروف سفالی، یک تیر و پیکان سنگی، یا یک خنجر مفرغی و ... است که ایشان از خود به یادگار گذاشته است.

سرزمین های اطراف بین النهرین (عراق امروزی) و مصر به علت وجود رودخانه های بزرگ (دجله، فرات و نیل)، همواره پر بار و پر برکت بودند و از این جهت برای مردم، دام ها و گیاهان منبع مناسبی از تغذیه می باشند. زندگی در اطراف رودخانه ها ابتدا به صورت فردی و با افزایش جمعیت و همچنین به جهت دفاع از خود در برابر خطرات طبیعی، به شکل جمعی در روستاها ادامه پیدا کرد و روستا نیز به صورت کدخدانمنشی اداره می شد. روستاها با گذر زمان رشد یافتند و به شهرها تبدیل شدند. گسترش شهرنشینی و هم اندیشی نخبگان منجر به اختراع آسیاب های آبی، کانال ها، اختراع نوشتن، توسعه ادارات دولتی و ... در قالب دولت-شهر شد؛ بدین معنی که هر شهر توسط دولتمندان و بزرگان همان شهر (اعم از نخبگان، تجار، کاهنان و ثروتمندان) اداره می گشت. پس از این امپراتوری ها با هدف متحد کردن کل جهان شناخته شده تاسیس شدند. حکومت های بابل، اکد، آشور، ماد، پارس، پارت، عیلام، اسلاو، یونان، مصر و ... روز به روز گسترش می یافتند و با یکدیگر نزاع و درگیری های متعددی نیز داشتند. کلمه یونانی «نوشتن»^۱ در لغت به معنای خراشیدن^۲ است و دلیل آن ناشی از قدیمی ترین روش نوشتن در پایان هزاره چهارم قبل از میلاد به صورت خط میخی است. در خط میخی از علائم مختلفی به صورت خطوط عمومی، مورب و افقی استفاده می شد که تنها نخبگان کوچکی از مردم می توانستند از آن استفاده کنند. خاستگاه این خط در تمدن های مصر و بین النهرین است. بعدها، فنیقی ها حروف الفبا را اختراع کردند که جایگزین مناسبی برای خط میخی بود. آنها از پاپیروس و رنگ برخی گیاهان به جای کاغذ و دوات استفاده نمودند. الفبای فنیقی ها از بیست و دو حرف تشکیل شده که اولین آنها «الف» (به معنای گاو) و دومین آنها «ب» (به معنای بیت یا خانه) و ... است. الفبای فارسی به صورت «الف، ب و ...»، الفبای انگلیسی به صورت «A, B, ...» و الفبای لاتین به صورت «آلفا، بتا و ...» است که در طول زمان و با تغییراتی منحصر به فرد، از همین حروف الفبای فنیقی ها نشأت گرفته اند.

لوح گلی با خط میخی، ۲۳۵۰ سال قبل از میلاد مسیح، بین النهرین

امپراتوری لیدی و آغاز ضرب سکه

مبادلات تجاری در ابتدا به صورت سیستم پایاپای (کالا به کالا) مستقیم بود، مثلاً کشاورز مازاد گندم خود را به کوزه گر می داد و از وی اشیای سفالی مورد نیازش را دریافت می نمود. گاهی افراد نمی توانستند کسی را پیدا کنند که مازاد جنس مورد نیازشان را داشته باشد. این موضوع باعث شد که ابتدا چند نفر همزمان با یکدیگر به مبادله بپردازند، اما مشکلاتی چون عدم

1. To Write

2. Scratch

وجود معیار سنجش ارزش سبب شد که مبادلات پایاپای به صورت غیر مستقیم صور پذیرد. مبادلات غیرمستقیم همراه با یک شی واسطه‌ای دارای نقش اعتباری انجام می‌گرفت. این شی واسطه‌ای می‌توانست عاج فیل، پوست برخی پرندگان، صدف، زیتون، برنج، سنگ‌های قیمتی و... باشد.

همانگونه که پیشتر نیز گفته شد، بشر از لحاظ تکنولوژیکی کمی پیشرفت کرد و از طرفی خط نیز اختراع شد. رشد جمعیت و ایجاد دولت-شهرها باعث پیچیده‌تر شدن روابط اقتصادی گشت به طوری که مردم از سیستم اقتصادی خود تأمین، به تولیدکنندگان، تاجران و مصرف کنندگان تغییر یافتند؛ به همین جهت تهیه ابزار یا وسیله‌ای شناخته شده برای پرداخت و پوشش دقیق همه معاملات ضروری گشت. این ابزار یا وسیله علاوه بر اینکه می‌بایست برای داد و ستد (اعم از خرید و فروش کالاها و پرداخت بدهی‌ها) مناسب باشد، باید وسیله‌ای برای مخزن ارزش نیز می‌بود تا در صورت نیاز به مبادله، استفاده می‌شد. بهترین شی‌ای که می‌توانست این نقش را بازی کند، فلز بود. از فلزات عامه پذیر و با ارزش، در اندازه‌های مشخص، برای داد و ستد استفاده می‌کردند.

در قسمت غربی آسیای صغیر، کشور لیدی^۳ تحت حاکمیت دودمان هراکلیدی‌ها^۴ اداره می‌شد. کاندولاس^۵ آخرین پادشاه این دودمان بود که محافظ مورد اعتمادی به نام ژیگس^۶ داشت. به نقل از هرودوت^۷، کاندولاس که همواره از زیبایی ملکه خود، نیسیا^۸، متحیر بود، نزد ژیگس از این زیبایی سخن به میان می‌آورد. در تواریخ اسطوره‌ای آمده است که کاندولاس برای اینکه زیبایی همسر خویش را به ژیگس نشان دهد، ژیگس را به اجبار در حرم خود پنهان می‌کند تا شاهد آنها در خلوت باشد. وقتی ملکه در حال درآوردن لباس‌هایش می‌شود، ژیگس به آرامی از اتاق خارج می‌گردد؛ اما ملکه از این موضوع آگاه می‌شود، ولی با این حال سخنی به میان نمی‌آورد. ملکه برای انتقام از همسرش بابت این فضاقت و بی‌آبرویی، ژیگس را فرا می‌خواند و با وی دو شرط می‌گذارد: یا کاندولاس را بکش و مرا به همسری بگیر؛ یا چون مرا دیده‌ای باید به دست مامورین من اعدام شوی. اینگونه می‌شود که ژیگس، کاندولاس را می‌کشد و به سلسله هراکلیدی‌ها پایان می‌دهد. وی خود را پادشاه لیدی و موسس سلسله مرمنا^۹ اعلام می‌کند و با ازدواج با نیسیا به حکومت خود مشروعیت می‌بخشد. برای جلوگیری از کودتا در لیدی، ژیگس از پیتیا^{۱۰}، غیبگوی معبد دلفی^{۱۱}، درخواست کمک می‌کند. پیتیا در ابتدا خواستار فاش شدن این راز در بین مردم می‌شود اما با مخالفت شدید ژیگس و نیسیا روبرو می‌گردد و از آنجا که کودتا منجر به آشوب و کشت و کشتار مردم بی‌گناه در کشور می‌شد؛ تصمیم می‌گیرد از آن دو حمایت کند، اما وعده می‌دهد هراکلیدی‌ها انتقام خود را از نسل پنجم این پادشاه خواهند گرفت.

ژیگس در طول دوران حکومت خود، به توسعه لیدی پرداخت که از جمله کارهای مهم وی، ایجاد سواره نظام قدرتمند و همچنین ضرب^{۱۲} سکه استاتر^{۱۳} نقره در حدود ۷۰۰ سال قبل از میلاد مسیح بود. استاتر به نوعی سکه^{۱۴} از جنس فلزات گرانبه‌ای نقره^{۱۵} یا طلا^{۱۶} در دوران باستان اطلاق می‌شود. استاتر طلا و همچنین الکتروم^{۱۷} (آلیاژ طبیعی طلا و نقره) توسط پادشاه

³. Lydian

⁴. Heraclidae

⁵. Candaules

⁶. Gyges

⁷. Herodotus

⁸. Nyssia

⁹. Mermnadae

¹⁰. Pythia or Pythoness

¹¹. Oracle of Delphi

¹². Mint

¹³. Stater

¹⁴. Coin

¹⁵. Silver

¹⁶. Gold

¹⁷. Electrum

کرزوس^{۱۸} در شهر سارد^{۱۹}، پایتخت لیدی، در ۵۵۰ سال قبل از میلاد مسیح ضرب شد و آن کشور را در زمره ثروتمندترین تمدن های جهان قرار داد. کرزوس پنجمین پادشاه از نسل ژیگس است که وعده نابودی وی توسط پیتیا داده شده بود. استاترها در اوزان مختلف وجود داشتند اما همواره از بالاترین ارزش برخوردار بودند. ضرب این سکه ها توسط کرزوس در اوزان و ارزش های متفاوت منجر به سهولت هرچه بیشتر معاملات نه تنها در لیدی بلکه در تمدن های همسایه شده بود. ایجاد بازارهای باز و تجارت آزاد، نتیجه تاسیس این سیستم پولی و شکوفایی فرهنگ باستان در آن زمان شده بود. مردمان تا قرن بیستم از اصطلاح استاتر در زبان یونانی، برای متعادل کردن ترازو استفاده می کردند.

سکه استاتر طلا، قرن ششم پیش از میلاد، ضرب شده در لیدی

ظهور دولت هخامنشیان و امپراتوری جهانی پارس

پارس ها مردمانی آریایی بودند که در ناحیه انشان واقع در شرق شوشتر و حوالی کارون ساکن بودند. آنها دولت کوچکی داشتند که ابتدا از دولت عیلام و آشور و سپس از دولت ماد اطاعت می کرد. جد ایشان هخامنش است که همه قبیله های پارسی را زیر فرمان خود آورد. پسر هخامنش^{۲۰}، چیش پش^{۲۱} (۷۴۰ تا ۶۷۵ سال قبل از میلاد) نام داشت که از انشان به پارس (استان فارس کنونی) رفت و آنجا را تسخیر نمود. از زمان چیش پش تا کوروش کبیر^{۲۲}، شش پادشاه در پارس پادشاهی کردند تا اینکه هفتمین آنها کوروش سوم یا کوروش کبیر (۵۵۹ تا ۵۲۹ سال قبل از میلاد مسیح) بر تخت نشست و این فکر را در سر می پروراند که همه آریایی ها (اعم از پارس و ماد و پارت) را زیر یک پرچم متحد سازد. وی ابتدا از پاسارگاد به پایتخت ماد، یعنی همدان، لشکر کشید و دولت ماد را منقرض ساخت. وی پس از اتحاد آریایی ها (پارس، ماد و پارت)، کشوری بزرگ به نام ایران تشکیل داد.

در همین زمان، کرزوس (که در قسمت قبل در مورد وی توضیح دادیم) پادشاه لیدی بود. وی از طرف کوروش احساس نا امنی کرد و برای اینکه پیشدستی کرده باشد، با نبونید^{۲۳} پادشاه بابل^{۲۴} و آمازیس^{۲۵} پادشاه مصر متحد شد. نبرد سختی بین ارتش کوروش و کرزوس در گرفت اما کرزوس تاب مقاومت نداشت و به طرف پایتخت خود، سارد، عقب نشست. چون زمستان فرارسیده بود، کرزوس گمان برد که کوروش در زمستان زمینگیر می شود و توان حمله ندارد به همین علت، لشکریان خود را مرخص کرد. کوروش در این هنگام با نبونید شاه بابل پیمان صلح بست و با اطمینان یافتن از پشت سر خود، به سمت سارد پیش رفت و پایتخت لیدی را بدون زحمت تسخیر نمود. به گواهی برخی از اسناد تاریخی، کوروش با کرزوس به خوبی رفتار کرد و از آنجا که کرزوس فردی بسیار دانا در علوم مالی و اقتصادی بود، وی را به عنوان مشاور اقتصادی خود برگزید. ایده ضرب اولین سکه های ایرانی در دولت هخامنشی از تفکرات کرزوس نشأت گرفته است. سکه های دارای نقوش بز و گوسفند در دوره

18. Croesus

19. Sardis

20. Achaemenes

21. Teispes

22. The Cyrus The Great

23. Nabonidus

24. Babylon

25. Amasis

کوروش کبیر؛ و سکه های زرین (طلا) دریک^{۲۶} و سیمین (نقره) سیگلوی^{۲۷} در دولت داریوش^{۲۸} بزرگ (۵۲۲ تا ۴۸۶ قبل از میلاد مسیح) ضرب شدند.

سکه زرین (طلا) دریک، ضرب شده در دوران داریوش کبیر

از این دوران به بعد، حکومت ها و پادشاهان ایرانی به ضرب سکه با نام و نشان خود ادامه دادند. آنها گاه با دستیابی به معادن جدید فلزات، جمع آوری و منسوخ کردن سکه های قدیمی تر یا تسخیر شهرها و کشورهای جدید، اقدام به ذوب سکه های آنها و ضرب سکه جدید با نام و نشان خود پرداختند. این سکه ها در دوران امپراتوری های قدرتمند هخامنشیان^{۲۹}، اشکانیان^{۳۰} و ساسانیان^{۳۱}، در گستره وسیعی از اقتصاد جهان شاخته شده آن روزها، قابل معامله بودند و مردمان نقاط و کشورهای دیگر اعم از یونان، روم، مصر، چین، هند و اعراب از آنها استفاده می کردند. با انزوای ایران در دوران های بعدی تاریخی به علت حملات گسترده (اسکندر، اعراب و مغول ها) و همچنین جنگ های داخلی یا بی کفایتی حاکمان، سکه های ایرانی، هرچند که مورد پذیرش بودند اما رفته رفته نقش تعیین کننده ای در اقتصاد جهان شناخته شده خارج از مرزها، به طور جدی نداشتند.

امپراتوری متمدن یونان

یونانی های باستان مردمانی بودند که از حدود ده قرن پیش از میلاد مسیح و همزمان با سکونت آریایی ها در فلات ایران، در اطراف دریای مدیترانه به صورت پراکنده سکونت داشتند. در ۷۵۰ سال پیش از میلاد، یونانی ها^{۳۲} با حملات خود، مستعمراتی را در اطراف دریای مدیترانه ایجاد کردند و منطقه حکمرانی خود را گسترش دادند. قدیمی ترین شی واسطه ای که در این کشور ضرب شده، از جنس نقره و مربوط به همین دوران (قرن هشتم پیش از میلاد مسیح) است. این شی (مشابه پول) فقط در شهرهای اصلی یونان مورد پذیرش بود (حالت جهان شمولی نداشت). در ۵۹۴ سال پیش از میلاد، «سولون^{۳۳}» دولتمرد و قانون گذار آتنی، نخستین قوانین را در حوزه سیاست، اقتصاد و قضاوت نوشت. به نقل از ویل دورانت^{۳۴}، سولون با وضع قانون «برداشتن بارها و تعهدات»، همه وام های فردی و دولتی مشتمل بر زیاده (ربا) را حذف کرد. سود یک بدهی یا وام نباید بیش از ۱۲ درصد می شد. همواره بین دو تمدن ایران و یونان کشمکش هایی صورت می گرفت و مرزهای آنها شاهد جنگ ها و درگیری های متعدد بین این دو تمدن بزرگ بوده است.

²⁶. Daric

²⁷. Siglos

²⁸. Darius

²⁹. Achaemenid

³⁰. Arsacid

³¹. Sasanian

³². Greece

³³. Solon

³⁴. William James Durant

تترادراخم^{۳۵} اولین سکه تجاری بزرگ جهان است که حدود ۴۵۵ سال قبل از میلاد مسیح در فرهنگ-شهر آتن^{۳۶} ضرب شد. به علت عکس جغدی که روی آن حک شده، به آن «جغد یا اولز»^{۳۷} نیز می گویند. این سکه به مدت پنج قرن و تا ۳۸ سال قبل از میلاد مسیح همچنان در آتن ضرب می شد. ارزش آن حدود چهار درهم بود و تا صدها سال نیز ارز پیشرو در سراسر شهرهای اطراف دریای مدیترانه بود. در آن زمان شهرهای یونانی از «دلیان لیگ»^{۳۸} خراج می گرفتند. دلیان لیگ چندین شهر یونانی بودند که برای حفاظت متقابل در برابر ایرانیان، در اتحادیه دلیان متحد شدند و خزانه داری آنها در شهر دالوس^{۳۹} قرار داشت. از این خراج ها برای ساخت معبد پارتنون^{۴۰} و دیگر ساختمان های بزرگ استفاده می شد. اینگونه بود که سکه های تترادراخم بین اقشار مختلف مردم اعم از کارگران، مهندسان، کاهنان معابد، سربازان، دولتمردان و سیاست مداران، بازرگانان و تجار، مردم عادی و ... به گردش در می آمد و روز به روز بر اعتبار آن افزوده می شد.

سکه تترادراخم، ۴۵۵ سال قبل از میلاد مسیح، ضرب شده در آتن

مقدونیه^{۴۱} شهری در شمال یونان و در شبه جزیره بالکان بود. هنگامی که داریوش هخامنشی به جنگ با سکاها^{۴۲} می رفت این سرزمین را ضمیمه شاهنشاهی خود نمود و حاکمان آنجا تا زمان فلیپ دوم^{۴۳} از پادشاهان هخامنشی اطاعت می کردند. وقتی فلیپ دوم در سال ۳۵۹ قبل از میلاد بر تخت نشست، لشکر منظمی به نام فالانژ^{۴۴} تشکیل داد و با زور و زر و همچنین مخالفت شدید متفکران آتن، حکومت دموکراسی یونان را مطیع خود ساخت. فلیپ به همه مردم تلقین کرد که دشمن اصلی یونانی ها، ایرانیان هستند. وی فرزندی به نام الکساندر^{۴۵} (اسکندر) داشت که او را برای آموزش و تربیت نزد بزرگترین فیلسوف آن زمان یعنی ارسطو^{۴۶} فرستاد. پس از مرگ فلیپ، اسکندر در سال ۳۳۵ قبل از میلاد به پادشاهی رسید. پس از آنکه اسکندر به طور کامل بر یونان مسلط شد، از اوضاع آشفته ایران آگاه گشت و در بهار سال ۳۳۴ قبل از میلاد، به ایران لشکر کشید. سرداران ایرانی شجاعانه به مقابله با او پرداختند و ناکامی هایی را نیز بر او تحمیل ساختند اما در نهایت وی بر ایران، سوریه، مصر، بابل و بین النهرین تا نزدیک هند غلبه یافت. وقتی اسکندر به شهر پارس رسید با اینکه مردم مقاومتی در برابر وی نکردند اما شهر پارس (پرسپولیس^{۴۷}) را به آتش کشید و به کشتار و غارت مردم پرداخت. غنایم بدست آمده از شهر پارس بقدری زیاد بود که ظروف، سکه ها و طلاهای زرین و سیمین را بر سه هزار شتر بار زد و مجدداً تعداد زیادی قاطر از شوش و بابل درخواست کرد. وی در نهایت دختر داریوش را به همسری گرفت و برای امتزاج ایرانیان و یونانیان دستور داد هشتاد تن از فرماندهان و ده هزار

35. Tetradrachm

36. Athens

37. Owls

38. Delian League

39. Dalus

40. Parthenon

41. Macedonia

42. Saka

43. Philip II

44. Phalangos

45. Alexander

46. Aristotle

47. Perspolis

سرباز یونانی او با دوشیزگان ایرانی ازدواج کنند و به مدت پنج روز خود و ایشان جشن عروسی گرفت. از آنجا که مدیریت این سرزمین پهناور تقریباً غیر ممکن بود لذا از ساتراپ‌های^{۴۸} ایرانی به عنوان مشاور کمک می‌گرفت. زمانی که اسکندر در ۱۳ ژوئن سال ۳۲۳ قبل از میلاد و در سن ۳۱ سالگی بر اثر افراط در شرابخواری و تب شدید در بابل درگذشت، امپراتوری جهانی وی شامل یونان، مصر، فلسطین، لیدی، ایران، بابل، بین النهرین و تا نزدیک هند بود. هرگاه شهر جدیدی به تصرف درمی‌آمد، انبارهای طلا و نقره موجود در منازل، معابد و خزانه‌ها ذوب می‌شدند و سکه‌هایی با نام اسکندر ضرب می‌شد که در گستره بزرگی از جهان در گردش و مبادله بودند و به یک واحد پول جهانی مشترک تبدیل شده بود.

سکه تترادراخم پادشاه مقدونی: اسکندر سوم، سال ۳۲۶ تا ۳۲۳ قبل از میلاد، ضرب شده در ممفیس مصر

امپراتوری مقتدر روم

تمدن روم باستان در قرن هشتم پیش از میلاد در ایتالیا و به مرکزیت شهر رم^{۴۹} شکل گرفت. در ابتدا روم به صورت امپراتوری مطلق اداره می‌شد اما بر اساس ظلم‌هایی که پادشاهان در حق مردم روم روا داشتند، متفکران تصمیم می‌گیرند که اداره امور را از مدیریت فردی به جمهوریت تغییر دهند (قرن ششم پیش از میلاد). به همین جهت بعد از دویست سال، نظام پادشاهی را برچیدند و نظام جمهوریت را جای آن اجرا نمودند. وظیفه قانون گذاری در جمهوری روم بر عهده مجلس سنا^{۵۰} بود و هر سال دو نفر از اهالی هر شهر به قید قرعه انتخاب می‌شدند و با عنوان کنسول^{۵۱} راهی سنا می‌شدند. جمهوری روم در سال ۲۷ قبل از میلاد مسیح با کشته شدن سزار، مجدداً به امپراتوری روم تغییر کرد و تا سال ۴۷۶ بعد از میلاد دوام یافت. روم در ابتدا از آلیاژ برنز^{۵۲} برای پول استفاده می‌کرد. برنز آلیاژی طبیعی از مس و قلع است که در معادن نیز با همین ترکیب به صورت طبیعی استخراج می‌شود. ریشه برنز از واژه ایتالیایی «برنزو»^{۵۳} می‌باشد و احتمالاً از واژه فارسی برنج^{۵۴} مشتق شده است. یکی از عیوب سکه‌های برنز، وزن سنگین آنها بود. سکه‌های برنز ریخته‌گری شده، برای تجارت داخلی کاربرد داشت و از سکه‌های نقره یونانی برای تجارت خارجی استفاده می‌کردند. این سیستم در طول هرج و مرج جنگ دوم پونیک^{۵۵} سقوط کرد و در سال ۲۱۱ قبل از میلاد مسیح با سکه دناریوس^{۵۶} جایگزین شد. سلسله جنگ‌های پونیک، بین دولت روم و دولت کارتاژ^{۵۷} (تونس فعلی) بر سر جزیره سیسیل بود که در نهایت به پیروزی روم منجر شد. واحد دناریوس قبلاً برای سکه‌های برنزی قدیمی روم تنظیم شده بود. نام دناریوس ریشه لاتینی دارد و به معنای «ده تایی» نیز است. دیناری‌های نقره^{۵۸} برای پرداخت هزینه‌های خدمات نظامی مزدبگیران استفاده می‌شد. در همان زمان، دناریوس وزن

48. Satraps

49. Rome

50. Senate

51. Consules

52. Bronze

53. Bronzo

54. Birinj

55. Punic

56. Denarius

57. Carthage

58. Silver Denarii

مشابهی با درهم یونانی (که برای تجارت مناسب بود) داشت. روی اغلب سکه ها، همیشه نماد «الهه روما»^{۵۹} ایزدبانوی محافظ کشور و دولت روم حک شده بود. روما در این عکس دارای کلاه بود و از حرف ایکس^{۶۰} به عنوان نشان ارزش روی سکه استفاده می کردند. در قرن دوم پس از میلاد، دنا ری رومی از سواحل دریای سیاه تا بریتانیا و از شمال آفریقا تا سرزمین های مجاور رودخانه دانوب^{۶۱} استفاده می شد. منطقه گردش دناریوس بسیار بزرگتر از یورو مدرن امروزی بود. دناریوس، به عنوان یک سکه، تا تورم بزرگ قرن سوم پس از میلاد در گردش بود. با این حال نام آن تا دوران مدرن باقی ماند. پنی^{۶۲} بریتانیایی با نماد اختصاری d، دنیر^{۶۳} فرانسوی، فنیگ^{۶۴} آلمانی، دنارو^{۶۵} ایتالیایی از این نام مشتق شده اند.

سکه دناریوس، ضرب شده در ۲۱۱ سال قبل از میلاد مسیح، جمهوری روم

امپراتوری نوظهور بیزانس

در سال ۳۹۵ میلادی، امپراتوری روم به دو بخش شرقی و غربی تفکیک شد. تاریخ باستان غرب با تضعیف و سقوط امپراتوری روم غربی در سال ۴۷۶ پس از میلاد، به پایان می رسد؛ اما امپراتوری روم شرقی یا همان امپراتوری بیزانس^{۶۶} از فروپاشی در امان ماند و مجال رشد و عرض اندام یافت. این امپراتوری با قدرت سیاسی و نظامی ای که پیدا کرده بود، از نفوذ خود استفاده کرد و روم غربی را ضمیمه خود نمود. امپراتور کنستانتین^{۶۷} پایتخت را به بیزانس منتقل نمود و آن را قسطنطنیه^{۶۸} نام نهاد. در همان ابتدای کار، سکه ای از جنس طلا با نام سولیدوس^{۶۹} در شهر تریر^{۷۰} (که اکنون از کهن ترین شهرهای آلمان است) ضرب شد. روی این سکه، نقل مکان قدرت از رم (پایتخت روم غربی) به قسطنطنیه (پایتخت روم شرقی یا بیزانس) حک شده است به طوری که الهه روما در حال تقدیم کره ای (نماد زمامداری ارض روم) به حاکم قسطنطنیه است. سولیدوس طلایی رابط بین سیستم های ضرب سکه در دوران باستان و قرون وسطی است؛ زیرا همچنان تا قرن ۱۴ میلادی تحت نام های مختلف و ظرافت های متفاوت ضرب می شد. شایان ذکر است که بعدها و در گذر زمان از واژه سولیدوس برای سنجش وزن طلا معادل ۴.۵ گرم استفاده می شد.

59. Roma

60. X

61. Danube River

62. Penny

63. Denier

64. Pfennig

65. Denaro

66. Byzantine

67. Constantine

68. Constantinople

69. Solidus

70. Trier

سکه سولیدوس طلایی، سال ۳۱۴ پس از میلاد مسیح، ضرب شده در ترییر

دوران باستان شرق و غرب روم، در بیزانس ادغام شدند. حفظ هنر یونانی و رومی در بیزانس منجر به جرقه رنسانس در قرن ۱۵ میلادی شد. امپراتوری بیزانس قدرت خود را قریب به یک هزار سال حفظ کرد اما بعدها ابتدا توسط لومباردها^{۷۱} و سپس اعراب^{۷۲} به شدت مورد حمل قرار گرفت و تضعیف شد تا اینکه در سال ۱۴۵۳ توسط عثمانی‌ها^{۷۳} در زمان سلطان محمد دوم فتح گشت.

ظهور اسلام و گسترش خلافت اسلامی

قبل از ظهور اسلام، اعراب به چندین قوم و قبیله تقسیم می‌شدند. اغلب آنها بادیه نشین بودند و زبان سامی خود را همچنان حفظ کرده بودند. در قرن هفتم میلادی شخصی با نام محمد^{۷۴} ظهور کرد و دعوی پیامبری نمود. از آنجا که وی در بین اعراب به صفاتی همچون راستگویی، امانت‌داری و زیرکی مشهور بود لذا به وی محمد امین می‌گفتند. وی اعراب را به راستگویی، امانت‌داری، پرستش خدای یکتا، رعایت حقوق انسان‌ها و طبیعت دعوت می‌کرد و آنها را از دروغگویی، خیانت، بت پرستی، قتل و خونریزی، زنده به گور کردن نوزادان دختر و پیروی از خرافات نهی می‌نمود. پیامبر پس از ۲۳ سال تبلیغ اسلام وفات یافت. حکومت جدید اسلامی در عربستان پایه‌گذاری شد و سپس همه اعراب منطقه، از طریق دین اسلام با یکدیگر متحد شدند. آنها در ابتدا بر سر جانشینی پیامبر به اختلاف افتادند و به دو دسته شیعه^{۷۵} و سنی^{۷۶} تقسیم شدند. اولین دوره از جانشینان پیامبر، چهار خلیفه راشد^{۷۷} بودند که گستره حکومتشان را تا ایران، هند، آسیای مرکزی، خاورمیانه، مصر و شمال آفریقا، جنوب ایتالیا، شبه جزیره ایبری^{۷۸} تا پیرنه^{۷۹} گسترش دادند و همه آنها را تحت لوای خود درآوردند. پس از خلفای چهارگانه، حکومت مسلمین با تزویر و نیرنگ به دست خلفای ظالم بنی امیه^{۸۰} افتاد و آنها پایتخت یا دار الخلافه خود را به دمشق^{۸۱} بردند و خلافت را موروثی نمودند. بنی امیه نیز بر گستره حکومت خود افزودند و ترکستان، اسپانیا و پنجاب را ضمیمه حکومت خود کردند. معماری‌های باشکوه اسلامی هم اکنون در شهرهای مختلف دنیا اعم از ایران، هند و اسپانیا قابل مشاهده است. در سال ۷۵۰ میلادی، بنی امیه توسط بنی عباس سرنگون شد و عباسیان^{۸۲} حکومت موروثی خود را بنا نهادند و پس از مدتی اوج، رو به افول نهادند و مستعمرات آنها یک به یک اعلام استقلال کردند.

71. Lombard

72. Arabs

73. Ottomans

74. Prophet Mohammad

75. Shiites

76. Sunnis

77. Rashidun Caliphs

78. Iberian Peninsula

79. The pyrenees

80. Umayyad's sons

81. Damascus

82. Abbasids

در زمان حکومت پنجمین خلیفه امویان یعنی عبدالملک مروان^{۸۳} در دمشق، تحریم‌هایی بر علیه مسلمانان وضع شد و بر اثر برخی از اختلافات مذهبی و سیاسی بین مسلمین و مسیحیان، سیستم مالی حکومت اسلامی به مشکل برخورد و از نقدپنگی کافی برخوردار نبود. خلیفه برای حل این مشکل تصمیم گرفت که علی رغم میلش، قاصدی را نزد یکی از دانشمندان مسلمان به نام محمد ابن علی^{۸۴} (موسوم به محمد باقر، امام پنجم شیعیان) بفرستد و علی رغم خصومتی که آنها در نحوه زمامداری حکومت و برقراری عدالت داشتند، از وی مشورت درخواست مشورت نماید. وی در برنامه‌ای موسوم به اصلاحات ارزی، به عبدالملک فرمود: طلا و نقره‌های دارالخلافه را به همراه سکه‌های در گردش دست مردم، جمع آوری و ذوب کند و سکه مورد نیاز جامعه را ضرب نماید. روی این درهم^{۸۵} نقره که شمایل کلی آن برگرفته از درهم‌های سلسله ساسانیان ایران بود، نوشته شده بود: «لا اله الا الله و لا شریک له»^{۸۶}.

با گسترش و توسعه ضرب سکه، دینارها^{۸۷}، که سکه‌هایی از جنس طلا بودند؛ وزنی مشابه سکه‌های طلای سولیدوس بیزانسی داشتند اما نام آنها از دیناروس رومی مشتق شده بود. دینار به سکه طلای بین المللی تبدیل شد و ممالک زیادی در غرب و شرق عالم در قسمت اعظمی از قاره‌های آسیا، آفریقا و اروپا در تجارت خود از آن استفاده می‌کردند. یافته‌های باستان شناسی، تجارت با این سکه‌ها را نیز در کشورهای اسکاندیناوی^{۸۸}، بالتیک^{۸۹} و اسلاو^{۹۰} به اثبات می‌رساند. هر دینار طلایی معادل ده سکه درهم از جنس نقره بود. بزرگترین تیراژ درهم از سال ۸۰۰ تا ۱۰۱۲ میلادی است به طوری که تجارت با این سکه‌ها بیش از ۳۰۰ سال ادامه داشت. امروزه نیز واحد پول برخی از کشورها مثل مراکش^{۹۱} یا امارات متحده عربی^{۹۲}، درهم می‌باشد.

سکه نقره درهم عبدالملک، ضرب شده در سال ۶۹۹ تا ۷۴۱ میلادی

امپراتوری فرانک‌ها

فرانک‌ها^{۹۳} یکی از قبایل متعدد ژرمن‌ها بودند که ابتدا به عنوان هم پیمان رومی‌ها درآمدند ولی بعدها حکومت مستقل خود را تشکیل دادند که قسمت اعظمی از فرانسه کنونی و آلمان غربی را پوشش می‌داد. یکی از پادشاهان فرانک به نام کلویس یکم^{۹۴} در سال ۴۸۱ میلادی به دین مسیحیت درآمد و منجر به تغییرات تاثیرگذاری در تاریخ اروپا شد. در سال ۷۵۱ میلادی،

83. Abd Al-Malik

84. Mohammad ibn Ali = Mohammad the son of Ali

85. Dirham

86. There is no god but Allah, He has no partners

87. Dinar

88. Scandinavia

89. Baltic

90. Slavic

91. Morocco

92. United Arabs Emirates = UAE

93. Frankish

94. Clovis I

فرمانروا «پپن کهتر»^{۹۵} با موافقت پاپ^{۹۶} بر تخت نشست. پس از مرگ وی، دو پسرش با نام های شارل^{۹۷} و کارلمان^{۹۸}، حکومت را بین خود تقسیم کردند اما کارلمان پس از مدتی از حکومت کناره گرفت و در صعومه، کنج عزلت برگزید و به عبادت مشغول شد. در نتیجه کل کشور تحت سلطه برادرش با نام شارلمانی^{۹۹} قرار گرفت. شارلمانی از معروفترین فرمانروای فرانک ها است قدرت خود را با گسترش مسیحیت و جنگ های پیروزمندانه با کشورها و اقوام همسایه، افزایش داد. دامنه فرمانروایی وی تا برخی از شهرهای اتریش، اسپانیا، ایتالیا، کرواسی، آلمان و فرانسه گسترش یافته بود. در روز کریسمس سال ۸۰۰ میلادی، پاپ لئو سوم^{۱۰۰}، لقب امپراتور را به شارلمانی داد و تاج امپراتور روم را بر سر وی نهاد؛ به همین ترتیب وی رقیب امپراتوری بیزانس در جانشینی حکومت و پادشاهی روم شد. پس از شارلمانی و در حکومت فرمانروایان پس از وی، همکاری و اتحادی بین روم و فرانک شکل گرفت که منجر به اروپای متحد و قدرتمند گشت.

شارلمانی سیستم ضرب سکه ای را معرفی کرد که مقیاس واحدها در آن بدین شرح بود: یک پوند^{۱۰۱} برابر ۲۰ شیلینگ^{۱۰۲} بود. از آنجا که یک شیلینگ برابر ۱۲ پنی^{۱۰۳} بود، بنابراین یک پوند معادل ۲۴۰ پنی ارزش داشت. این سیستم تا قرن بیست میلادی در انگلستان همچنان رواج داشت. سکه فنیگ آلمانی جانشین دناریوس رومی شد. علی رغم اینکه فرآیند تولید سکه، نیازمند چندین ضرابخانه بود اما سیستم ضرب سکه در امپراتوری فرانک، متمرکز بود چراکه عرضه جامع آن طبق سیاست های حکومتی از چند مجرای خاص انجام می گرفت. مرکز این سکه، مونوگرام شارلمانی است و پشت سکه نیز نماد صلیب وجود دارد.

سکه فنیگ شارلمانی فرمانروای فرانک، ضرب شده در ۷۹۴ میلادی، شهر میلان

امپراتوری مقدس روم

از اواسط قرن یازدهم تغییرات گسترده ای به علت رشد روزافزون جمعیت در اروپا آغاز شد و تا قرن چهاردهم ادامه داشت. این امر موجب کشف و سکونت در سرزمین های جدید شد. ظهور دولت های مدرن و همچنین توسعه فنون و ابزارآلات باعث رونق گرفتن کشاورزی، مصنوعات دستی، تجارت و اقتصاد گشت. آموزش در دسترس همگان قرار گرفت و خواندن و نوشتن دیگر یک امتیاز نبود، بلکه همه باید آن را می آموختند. مدارس و دانشگاه های متعدد افتتاح شدند و کشمکش هایی بین روحانیون و پادشاهان به وجود آمد. در قرون وسطی^{۱۰۴}، جنگ های صلیبی^{۱۰۵} آغاز شد. مذهب یون اروپای متحد، هفت جنگ را برای حاکمیت بر اورشلیم^{۱۰۶} هدایت می کردند و قرار بود که سرزمین مقدس از دست مسلمانان آزاد شود. در پس انگیزه مذهبی،

⁹⁵. Pepin the Short

⁹⁶. Pope

⁹⁷. Charles

⁹⁸. Carloman

⁹⁹. Charlemagne

¹⁰⁰. Pope Leo III

¹⁰¹. Pound

¹⁰². Shilling

¹⁰³. Penny

¹⁰⁴. Middle Age or Medieval Period

¹⁰⁵. The Crusades

¹⁰⁶. Jerusalem

ادعای قدرت سیاسی پاپ وجود داشت. او می خواست تمام مسیحیان را بر علیه مسلمانان متحد کند تا به برتری جهانی برسد. شهرهای متعددی بارها به دست مسلمانان و صلیبیون می افتاد و گاه غارت می شدند.

جنگ های صلیبی تاثیرات متعدد اقتصادی نیز داشت. علی رغم اینکه عده ای برای ماجراجویی جنگی، یا به واسطه عقاید مذهبی، یا به اجبار، یا برای دفاع از خود، یا به جهت غارت و... به جنگ آمده بودند، عده دیگر شانس خود را در تجارت با صلیبیون مسیحی و همچنین مسلمانان مشرق زمین می دیدند. ایتالیا به جهت موقعیت جغرافیایی که داشت، مرکز ارتباط تجاری بین کشورهای شرقی و غربی شده بود. تجارت فراوان بین این کشورها، منجر به این ایده شد که به جای حمل مبالغ هنگفت از سکه های سنگین، از سپرده گذاری نزد یک صرافی (بانک)^{۱۰۷} مشترک و معتبر و سپس صدور یک «سفته یا ضمانت نامه بانکی»^{۱۰۸} استفاده کنند. این ضمانت نامه می توانست در شهرهای مختلف و نزد صرافی های (بانک های) مخصوص نقد شود. بدین سان در سال ۱۲۰۰ میلادی، مقدمات سیستم بانکداری بین المللی^{۱۰۹} شکل گرفت.

از آنجا که تجارت در شمال ایتالیا در قرن ۱۳ و ۱۴ میلادی رونق فراوان داشت، نیاز به ضرب یک سکه جدید، بیش از پیش احساس می شد. گروسو^{۱۱۰} اولین سکه نقره ای منتشر شده در شهرهای تجاری ثروتمند جنوا^{۱۱۱} و ونیز^{۱۱۲} در کشور ایتالیا است که اندازه آن بزرگتر از دو عدد دنارو^{۱۱۳} بود و بالاترین ارزش را تا به حال در ایتالیای قرون وسطی داشته است. این نام از «گراسوس دناریوس»^{۱۱۴} به معنای «دناریوس یا پنی» با قطر ضخیم یا وزن سنگین گرفته شده است. این سکه بعدها توسط بسیاری از شهرهای ایتالیا و اروپا کپی شد. آن را در زبان انگلیسی با نام گراتس^{۱۱۵} می شناسند. این سکه معادل شش دینار است که فردریک^{۱۱۶} را مطابق با موقعیت او به عنوان امپراتور روم نشان می دهد.

سکه گروسو در امپراتوری فردریک دوم، ضرب شده در سال ۱۲۵۰ میلادی، شهر برگامو

در همین سالها به علت پیروزی های مکرر صلیبیون در جنگ ها، مقدار زیادی طلا وارد ایتالیا شد و در نتیجه ضرب سکه هایی از جنس طلا امکان پذیر شده بود. از طرف دیگر معاملات با سکه های ارزشمند طلا بسیار آسانتر از سکه های نقره بود چونکه هم حجم کوچکتر و هم ارزش ذاتی بالاتری داشتند. به همین جهت در سال ۱۲۵۲ میلادی، سکه طلای دیگری به نام گولدن^{۱۱۷} در شهر تجاری و ثروتمند فلورانس^{۱۱۸} واقع در ایتالیا ضرب شد. این سکه ۳.۵ گرم وزن داشت و عکس گل زنبق^{۱۱۹} روی آن بود

¹⁰⁷. Banker
¹⁰⁸. The Promissory Note
¹⁰⁹. International Banking
¹¹⁰. Grosso
¹¹¹. Genoa
¹¹². Venice
¹¹³. Denaro
¹¹⁴. Grossus Denarius
¹¹⁵. Groats
¹¹⁶. Frederick
¹¹⁷. Gulden
¹¹⁸. Florence
¹¹⁹. Lily Flower

و به پرمصرف ترین و تجاری ترین سکه در تجارت بین الملل تبدیل شد به طوری که بسیاری از کشورها از آن استفاده می کردند. این سکه به علت عکس گل زنبق در ایتالیا فیورینو^{۱۲۰} خوانده می شد که در زبان انگلیسی به فلورن^{۱۲۱} تبدیل شده است. تا سال ۲۰۰۲ میلادی که یورو معرفی شد، این پول با علامت اختصاری fl در گردش بود و در واحد شمارش پول هلند (یعنی گیلدر^{۱۲۲}) نیز تعریف شده بود.

سکه طلای گلدن، ضرب شده در ۱۲۵۲ تا ۱۳۰۷ میلادی، جمهوری فلورانس

گسترش منطقه نفوذ هلند و آغاز عصر استعمار

در قرن شانزدهم میلادی، هلندی ها برای کسب استقلال بیشتر، علیه اسپانیایی ها وارد جنگ شدند. از آنجا که هلندی ها از سال ها قبل بر روی مسائل دریانوردی تحقیق، آزمون و خطا کرده بودند، لذا از قدرت مانور بالایی در دریاها برخوردار بودند. در مقابل اسپانیا در تمام اقیانوس ها آسیب پذیر بود، به همین دلیل آنها با زیرکی تمام جنگ را به داخل خشکی و در مستعمرات خود کشیدند. مرکز اقتصادی هلند، آمستردام^{۱۲۳} بود که به آن ونیز شمالی نیز می گفتند. این شهر در سال ۱۶۶۲ میلادی فقط ۱۰۰ هزار جمعیت داشت و به لطف تجارت بین المللی به شدت رونق گرفته بود به طوری که به اولین کلانشهر تجاری اروپا در قرن ۱۷ میلادی تبدیل شده بود. شایان ذکر است که نام آمستردام برای سه بخش از اکتشافات دریانوردی هلندی ها (جزیره ای در جنوب هند، ساحلی در آمریکا که بعداً به جرج تاون^{۱۲۴} تبدیل شد، جزیره ای در منهتن^{۱۲۵} که از سال ۱۶۶۲ تحت حمایت انگلیس به نیویورک^{۱۲۶} تبدیل شد) نیز به کار می رفت.

با توسعه هر چه بیشتر تجارت و قدرت گرفتن هلند، استان های متحد در سال ۱۶۰۶ میلادی اقدام به ضرب سکه طلا با نام گودن رایدر^{۱۲۷} نمودند. این سکه نام خود را از اسب سوار حک شده روی آن گرفته بود. ارزش این سکه در ابتدا بین ۱۰ تا ۱۱ گیلدر متغیر بود. در سال ۱۷۴۹ میلادی قیمت آن به ۱۴ گیلدر افزایش یافت و این نرخ تا سال ۱۷۶۳ میلادی همچنان ثابت ماند.

120. Fiorino
 121. Florin
 122. Guilder
 123. Amsterdam
 124. Georgetown
 125. Manhattan
 126. New York
 127. Gouden Rijder

سکه طلای گودن رایدر، ضرب شده در سال ۱۷۶۳ میلادی، دورد رخت^{۱۲۸}

هابسبورگ؛ ظهور مجدد امپراتوری مقدس روم

خاندان هابسبورگ^{۱۲۹} از طریق ازدواج های سیاسی هوشمندانه و اتخاذ سیاست های متمرکز و هدفمند، به قدرتمندترین سلسله ها در تمام دوران ها تبدیل شد. از سال ۱۴۳۸ تا ۱۷۴۰ میلادی، نوادگان هابسبورگ ها همگی از پادشاهان امپراتوری مقدس روم بودند. آنها در قرن ۱۶ و ۱۷ میلادی بر اسپانیا و پرتغال حکومت می کردند و به دنبال سیاست های استعماری خود، در برخی کشورها از قاره های آسیا و آفریقا و بخشی از سرزمین آمریکا حاکم بودند.

پس از مرگ آخرین امپراتور هابسبورگ در سال ۱۷۴۰ میلادی، دختر وی ماریا ترزا^{۱۳۰} و همسرش فرانسیس استفان لورن^{۱۳۱}، سلسله هابسبورگ-لورن را تاسیس کردند که از سال ۱۷۶۵ میلادی تا فروپاشی امپراتوری مقدس روم در سال ۱۸۰۶ میلادی، به عزل و نصب امپراتورها مشغول بودند. آخرین امپراتور رومی-آلمانی، امپراتوری موروئی اتریش بود که تا سال ۱۹۱۸ میلادی همچنان بر مسند قدرت وجود داشت. ماریا ترزا در میان رعایای خود از محبوبیت بالایی برخوردار بود و به مدت ۴۰ سال بر قلمروی خود، حکومت کرد. این قلمرو از هلند^{۱۳۲} و اتریش^{۱۳۳} تا ترانسیلوانیا^{۱۳۴} و از سیلیسیا^{۱۳۵} تا پاراما^{۱۳۶} امتداد داشت. وی در دولت چند قومیتی خود همان مهارتی را نشان داد که هم عصرش کاترین کبیر روسیه^{۱۳۷} انجام داد.

قدم بعدی ماریا ترزا، ضرب یک سکه نقره جدید در ضربخانه گونزبورگ^{۱۳۸} (در شهر باواریا^{۱۳۹} یا بایرن^{۱۴۰} امروزی) با هدف تجارت در آفریقا و خاور دور در قرن ۱۸ میلادی بود. این سکه، اصطلاحاً به تالر ماریا ترزا^{۱۴۱} یا تالر مشرقی^{۱۴۲} شهرت داشت؛ به عبارت دیگر، تالر عنوان یا به نوعی لقب این سکه ها بود (دلار نیز از این نام مشتق شده است). نقش ملکه در حالت میانسال با حجاب نیم تنه ای مرتب، روی این سکه درج شده است. ظرافت، طراحی زیبا و ساختار منسجم این سکه به محبوبیت هرچه بیشتر آن می افزود و پشتوانه قوی سیاسی و اقتصادی حکومت باعث شد که تا مدت زیادی در تاریخ تجاری و پولی جهان مورد استفاده قرار گیرد.

¹²⁸. Dordrecht

¹²⁹. Hapsburg

¹³⁰. Maria Theresa

¹³¹. Francis Stephen of Lorraine

¹³². Netherland

¹³³. Austrian

¹³⁴. Transylvania

¹³⁵. Silesia

¹³⁶. Parama

¹³⁷. Catherine the Great of Russia

¹³⁸. Gunzburg

¹³⁹. Bavaria

¹⁴⁰. Bayern

¹⁴¹. Maria Theresa Thaler

¹⁴². Levant Thaler

سکه تالر ماریا ترزا، ضرب شده در سال ۱۷۸۰ میلادی

بر اساس تصور عموم، اتریش به عنوان یک ایالت کوچک و محصور در خشکی، به سختی می‌تواند بر دیگر قاره‌های جهان تاثیر بگذارد. اما باید توجه داشت که قدرت استعماری اسپانیا، روزگارانی توسط پادشاهان هابسبورگ اداره می‌شد. از طرف دیگر شهر بندری تریست^{۱۴۳} در شرق مدیترانه از سال ۱۳۸۱ تا ۱۹۱۸ میلادی علی‌رغم وقفه‌های کوتاه، متعلق به اتریش بود. تجارت قهوه منجر به ایجاد گردش قابل توجهی برای این سکه گشت و برای پوشش این حجم از تجارت، اتاق بازرگانی اتریش در سال ۱۷۸۳ میلادی، دستور ضرب مجدد این سکه را صادر کرد. در اواخر سال ۱۹۲۷ میلادی، بیش از ۱۵ میلیون تالر از وین^{۱۴۴} به عربستان وارد گشت و تا قرن بیستم در جریان بود. در وینیز^{۱۴۵}، توسکانی^{۱۴۶} و پروس^{۱۴۷} نیز این سکه‌ها کپی و ضرب شدند. همچنین از سال ۱۹۳۵ میلادی در رم^{۱۴۸}، پاریس^{۱۴۹}، لندن^{۱۵۰} و بروکسل^{۱۵۱} تولید و گسترش یافتند. انگلیسی‌ها در سال ۱۹۴۰ میلادی، برای پرداخت پول به سربازان در شرق آفریقا و پارتیزان‌های اتیوپی^{۱۵۲}، در شهر بمبئی^{۱۵۳} نیز از این سکه ضرب نمودند. روز به روز منطقه گردش این سکه بزرگ و بزرگتر می‌شد. بازرگانان عرب، سکه‌ها را در سراسر امپراتوری عثمانی^{۱۵۴} و کشورهای قاره آفریقا شامل آזור^{۱۵۵}، نیجر^{۱۵۶}، چاد^{۱۵۷}، سودان^{۱۵۸}، زنگبار^{۱۵۹} و موزامبیک^{۱۶۰} پخش کردند.

استعمار اسپانیایی آمریکا

پس از کشف آمریکا توسط کریستف کلمب، اسپانیایی‌ها به سرعت کشتی‌های نظامی خود را به آنجا روانه ساختند. با ورود آنها به آمریکا جنگی بین ارتش اسپانیا با سرخپوستان بومی آمریکای مرکزی و جنوبی (که به اشتباه هندی خوانده می‌شدند) درگرفت و به علت برخورداری نظامیان اسپانیایی از سلاح‌های جنگی پیشرفته، بومیان علی‌رغم داشتن تعداد زیادی جنگجو، شکست خوردند.

¹⁴³. Trieste

¹⁴⁴. Vienna

¹⁴⁵. Venice

¹⁴⁶. Tuscany

¹⁴⁷. Prussia

¹⁴⁸. Rome

¹⁴⁹. Paris

¹⁵⁰. London

¹⁵¹. Brussels

¹⁵². The Partisans of Ethiopia

¹⁵³. Bombay

¹⁵⁴. Ottoman Empire

¹⁵⁵. Azores

¹⁵⁶. Niger

¹⁵⁷. Chad

¹⁵⁸. Sudan

¹⁵⁹. Zanzibar

¹⁶⁰. Mozambique

پزو^{۱۶۱} اسپانیایی یا «ریال دی اوچو»^{۱۶۲} به معنای «دارای ارزش هشت ریالی»، سکه تجاری اوایل دوران مدرن بود که ارزشی معادل تالر آلمانی داشت. عنوان پزو از نام قطعه یا توده های نقره ای با وزن معین گرفته شده که قبل از ورود سکه و پول به آمریکای مرکزی و جنوبی، به عنوان شی واسطه ای از جنس نقره و دارای ارزش (شبه پول) جهت مبادلات در مکزیک استفاده می شد (برخی از کوه های مکزیک سرشار از معادن نقره بودند). ویت^{۱۶۳} (به معنای وزن)، نام انگلیسی پزو است، چراکه وزن پزوهای ضرب شده، معادل وزن همان قطعه های نقره بود. در سال ۱۵۳۵ میلادی اولین ضرابخانه اسپانیایی در کنار معادن نقره مکزیک افتتاح شد و در سال ۱۵۳۶ پزو در آمریکا ضرب شد و تولید آن ابعاد بزرگی به خود گرفت به طوری که از سال ۱۵۳۷ تا ۱۸۸۸ میلادی، حدود ۳ میلیون پزو تنها در مکزیک ضرب شد.

از آنجا که طبق قوانین جدید، داشتن فلزات گران بها به صورت خام و ضرب نشده، در تمامی مستعمرات ممنوع اعلام شده بود؛ کاشفان و صاحبان معادن در مکزیک، طلا، نقره و طلای فلزات خود را به صورت دستی و با بی دقتی به انبوهی از سکه های خام تبدیل می کردند. این قطعات را پزو دزدان دریایی^{۱۶۴} یا پزو کشتی^{۱۶۵} می نامیدند؛ زیرا تصاویر و کتیبه های آنها عمدتاً غیر قابل تشخیص بود. مردم عادی اروپایی بر این باور بودند که این سکه ها در کشتی هایی که فلزات گران بها را از آمریکا به اروپا می آورند، ضرب شده اند. این ناوگان ها از ترس دزدان دریایی، همیشه در دسته های بزرگ حرکت می کردند. آنها سالانه ۱۵ میلیون سکه نقره و گاهاً طلا را به اسپانیا می فرستادند. پزو کشتی به مهمترین ماده خام برای ضرب سکه در سراسر اروپا تبدیل شده بود.

دوبلون هشت اسکودوی اسپانیایی، ضرب شده در سال ۱۷۳۷ میلادی در لیما

ضرابخانه ها بزودی در لیما^{۱۶۶}، پرو^{۱۶۷}، پوتوسی^{۱۶۸} و بولیوی^{۱۶۹} افتتاح شدند. پزو ضرب شده در این مناطق دارای نشان رسمی اسپانیا، با دو ستون هرکول در کناره ها بود و در بین ستون ها، یک نشان کروی وجود داشت. پزو به سرعت به یک ارز اصلی در کل قاره آمریکا تبدیل شد. در آمریکای شمالی به آن، دلار اسپانیایی یا مکزیکی می گفتند. هنگامی که آمریکا اولین اسکناس های خود را در سال ۱۷۸۵ میلادی معرفی کرد، آنها معادل دلار اسپانیا بودند و با قانون ضرب سکه در ۱۷۹۲ میلادی، دلار اسپانیا به عنوان ارز قانونی در آمریکا تبدیل شد. در کانادا نیز پس از فروپاشی حکومت فرانسه در سال ۱۷۶۳ میلادی، دلار اسپانیایی پرکاربردترین سکه بود. در شرق آسیا نیز، پزو محبوب و پرکاربرد بود به طوری که در چین تا قرن نوزدهم میلادی

161. Peso
 162. Real De a Ocho
 163. Weight
 164. Pirate Pesos
 165. Ship Pesos
 166. Lima
 167. Peru
 168. Potosi
 169. Bolivia

سکه اصلی برای تجارت بود. در زبان چینی به آن یوان^{۱۷۰} می گفتند که به معنای سکه گرد است. ژاپنی ها یوان چین را پذیرفتند و زمانی که واحد پول کشور خود را در سال ۱۸۷۱ معرفی کردند، آن را ین^{۱۷۱} نامیدند.

امپراتوری ناپلئون در فرانسه

ناپلئون^{۱۷۲}، یک افسر ساده توپخانه ارتش فرانسه بود. وی در وقایع بعد از انقلاب کبیر فرانسه به تدریج رشد کرد و به مقام فرماندهی رسید. او با پیروزی هایی که در جنگ های متعدد به دست می آورد، روز به روز بر محبوبیتش افزوده می شد. تا اینکه در طی یک کودتا، به منصب عالی رتبه دولتی رسید و چند سال بعد، به امپراتوری فرانسه برگزیده شد. وی همانند یک سیاستمدار فنودال قرون وسطایی سعی می کرد با استفاده از ارتباطات خانوادگی با قدرتمندان، قدرت خود را در سراسر اروپا تثبیت کند. او برادرش لوئی بناپارت^{۱۷۳} را در سال ۱۸۰۶ میلادی، پادشاه هلند کرد در حالی که برادر دیگرش جوزف^{۱۷۴} پادشاه اسپانیا شد. در سال ۱۸۰۷ میلادی، پادشاهی وستفاليا^{۱۷۵} به برادر جروم^{۱۷۶} داده شد و ماری کارولین مورات بناپارت^{۱۷۷} در سال ۱۸۰۸ میلادی، ملکه نپال^{۱۷۸} شد. ناپلئون توانست با اتخاذ سیاست های زیرکانه و ارتباطات خانوادگی، شانزده شاهزاده آلمانی، از جمله پادشاهان وورتمبرگ^{۱۷۹} و باواریا^{۱۸۰} را در راین بوند^{۱۸۱} متحد کند که در نهایت این سرزمین ها عنوان دارایی فرانسه اعلام شدند.

پول فرانک^{۱۸۲} همزمان با انقلاب کبیر فرانسه در سال ۱۷۹۵ میلادی معرفی شد و نظامی جدید در سیستم ارزی فرانسه ایجاد کرد. تا قبل از این، سیستم پولی فرانسه با ارزی به نام لیور^{۱۸۳} کار می کرد که از پوند چارلز^{۱۸۴} اقتباس شده بود و به ۲۰ شیلینگ^{۱۸۵} و ۱۲ دینر^{۱۸۶} (دینار) تقسیم می شد. اما لیور تورنویس^{۱۸۷} (به معنای پوند شهر تور است و یکی از ارزهای دوران قرون وسطی و اوایل دوران مدرن در فرانسه بود) دچار کاهش ارزش شد و فرانک جایگزین آن گشت. هر فرانک به ۱۰۰ سانتیم^{۱۸۸} تقسیم می شد. فرانک در قرن نوزدهم میلادی در اتحادیه پولی لاتین، نقش مهمی را ایفا کرد اما در نهایت با پوند انگلیس جایگزین شد.

¹⁷⁰. Yuan

¹⁷¹. Yen

¹⁷². Napoleon

¹⁷³. Louis Bonaparte

¹⁷⁴. Joseph

¹⁷⁵. Westphalia

¹⁷⁶. Jerome

¹⁷⁷. Marie Caroline Murat-Bonaparte

¹⁷⁸. Naples

¹⁷⁹. Wurttemberg

¹⁸⁰. Bavaria

¹⁸¹. Rhine Bund

¹⁸². Franc

¹⁸³. Livre

¹⁸⁴. Charles` Pound

¹⁸⁵. Shillings

¹⁸⁶. Deniers

¹⁸⁷. Livre Tournouis

¹⁸⁸. Centimes

سکه پنج فرانکی امپراتور فرانسه ناپلئون بناپارت، ضرب شده در سال ۱۸۱۰ میلادی

امپراتوری بریتانیای کبیر

سیاست های کشور انگلیس همواره به نحوی تعیین می شوند که این کشور نقش بسزایی در محاسبات جهانی بازی کند. اتخاذ سیاست ها و راهبردهایی توسط سیاستمداران این کشور، که با مشورت اقتصاددانان، جامعه شناسان، نظامیان، روانشناسان و متبحرین علوم سیاسی و تاریخی صورت می گرفت، منجر شده بود که انگلستان سال ها رهبر امپریالیسم^{۱۸۹} شود. این کشور به وسیله قدرت نظامی و دریانوردی خود، به جای فتح سرزمین های بزرگ، بر مکان های نسبتاً کوچک اما استراتژیک جهان مثل: جبل الطارق^{۱۹۰}، مالت^{۱۹۱}، عدن^{۱۹۲}، مستعمره کپ^{۱۹۳}، سنگاپور^{۱۹۴}، هنگ کنگ^{۱۹۵} با فالکلند^{۱۹۶} تمرکز کرد. پس از قرارداد صلح پکس رومانا^{۱۹۷} در دوران باستان، که به موجب آن بین ایران و روم صلح برقرار شد، می توان به قرارداد صلح جدیدی بین سالهای ۱۸۱۵ تا ۱۹۱۴ میلادی با نام پکس بریتانیکا^{۱۹۸}، توسط انگلیسی ها اشاره کرد. یک سیاست و ایده ای جدید که پیش از آن به ذهن هیچ یک از سیاستمداران آلمانی، فرانسوی، اسپانیایی و حتی پاپ خطور نکرده بود. در این دوره صلحی نسبی بین قدرت های بزرگ به وجود آمد و در طی آن امپراتوری بریتانیا به قدرت هژمونیک جهانی تبدیل شد و نقش پلیس جهانی را پذیرفت. انگلستان در در زمان سلطنت الیزابت اول^{۱۹۹} تنها ۴ میلیون نفر جمعیت داشت اما با اتخاذ سیاست های هوشمندانه به یک قدرت تجاری و دریایی در جهان تبدیل شد. این کشور شروع به ایفای نقش مهمی در صحنه سیاسی جهان کرد و با پیروزی های متعدد در صحنه های سیاسی، نظامی و اقتصادی، برتری خود را نیز به رخ همگان کشید. این پیروزی های متعدد، اقتصاددانان سیاسی آن کشور را بر آن داشت که به ضرب سکه ای جدید فکر کنند؛ بنابراین سکه ملکه الیزابت اول ضرب شد. روی این سکه تصویر فرمانروایی است که بسیار با شوکت و مکتنت روی تخت پادشاهی خود نشسته است.

¹⁸⁹. Imperialism

¹⁹⁰. Gibraltar

¹⁹¹. Malta

¹⁹². Aden

¹⁹³. Cap Colony

¹⁹⁴. Singapore

¹⁹⁵. Hong Kong

¹⁹⁶. Falklands

¹⁹⁷. Pax Romana

¹⁹⁸. Pax Britannica

¹⁹⁹. Elizabeth I

سکه ملکه الیزابت اول، ضرب شده در سال ۱۵۸۳ میلادی

قانون ضرب سکه در سال ۱۸۱۶ میلادی به سیستم ضرب سکه بریتانیا نیز شکلی اساسی داد. البته سیستم پولی بریتانیا تا حد زیادی ثابت و بدون تغییر ماند و فقط تغییراتی جزئی در طراحی آنها اتفاق افتاد. از آنجا که بریتانیا تبدیل به یک کشور پیشرو در جهان شد و قدرت زیادی گرفت، بنابراین تا آغاز جنگ جهانی اول، سیستم ارزی آن نیز به مهمترین سیستم ارزی جهان تبدیل گشت. به همین جهت سکه طلا ضرب شد و در مقادیر فراوان منتشر گشت. تصویر روی سکه، نقش سنت جورج^{۲۰۰} به عنوان قاتل اژدها است که توسط حکاکی فردی ایتالیایی به نام بندتو پیستروچی^{۲۰۱} تدوین شده است. محبوبیت زیاد تصویر قاتل اژدها باعث شده است که این نقش امروزه نیز روی بسیاری از سکه های طلای جدیدتر انگلیسی و همچنین روی تاج های نقره، دیده می شود.

سکه طلای جرج سوم، ضرب شده در ۱۸۱۷ میلادی

پیدایش و توسعه ایالات متحده آمریکا

تاریخ قاره آمریکا به بیش از ده هزار سال قبل و از زمان مهاجرت مردمان آسیایی به آنجا به علت اوج گرفتن عصر یخبندان بر می گردد. کشف این قاره توسط انسان های متمدن امروزی نیز در سال ۱۴۹۲ میلادی رخ داد که کریستف کلمب^{۲۰۲} بر اساس فرضیه کروی بودن زمین و برای پیدا کردن راهی جدید برای ورود به کشور هند، رهسپار دریاها گشت و کاملاً اتفاقی به قاره آمریکا رسید. پس از مساعد دیدن شرایط زندگی در آمریکا و وجود مناطق بکر در آن، افرادی از سراسر قاره اروپا برای زندگی به قاره تازه کشف شده آمریکا سفر کردند. آمریکا از لحاظ سیاسی تا مدت ها تحت نظارت کامل حکومت های اروپایی بود تا اینکه مستعمره نشینان آنجا (اعم از مردمان، متفکران و سیاستمدارانی که در آنجا زاده و تربیت یافته بودند)، خواهان استقلال آمریکا و جدایی کامل آن از اروپا و علی الخصوص بریتانیا شدند و در سال ۱۷۷۶ میلادی توانستند اعلامیه استقلال آمریکا را به امضا برسانند. آمریکا نیز از سال ۱۷۸۳ میلادی طبق معاهده پاریس به عنوان یک کشور به رسمیت شناخته شد.

²⁰⁰. Saint George

²⁰¹. Benedetto Pistrucci

²⁰². Christophe Colomb

در سال ۱۷۹۲ میلادی، آمریکا ارز مناسبی را معرفی کرد که از بسیاری از جهات با پوند استرلینگ^{۲۰۳} یکای رسمی پول بریتانیا) متفاوت بود. سکه های جدید آمریکایی، دلار^{۲۰۴} نامیده شدند که از نام تالرهای آلمانی مشتق شده بود اما وزن و ظرافت آنها با پزو اسپانیایی-مکزیک منطبق بود (همانطور که در قسمت های قبل گفته شد، ارزش پزو اسپانیایی با تالرهای آلمانی برابر بود). به همین جهت علامت دلار به صورت \$ انتخاب شد چون از جمع نماد پزو در کتاب های تجاری آن زمان (یعنی P) و تکه ای از عدد 8 متعلق به پزو اسپانیایی با نام «ریال دی اوچو» با معنای «دارای ارزش هشت ریالی» ایجاد شده بود. به عبارت دیگر:

$$\text{Peso} + \text{Real de a Ocho} = P + 8 = \$ \rightarrow \text{Thaler or Dollar}$$

از آن زمان تا به امروز، دلار همچنان به عنوان مهمترین ارز جهانی باقی مانده است. بسیاری از ارزها مثل ارز کانادا، استرالیا و نیوزلند از آن الگوبرداری شده اند. سکه طلای ۲۰ دلاری متعلق به سال ۱۹۰۸ یک شاهکار هنری-اقتصادی است که توسط مجسمه ساز مشهور «اگوستوس سینت گائودنز»^{۲۰۵} طراحی شده است. این سکه توسط رئیس جمهور روزولت^{۲۰۶} معرفی شد چراکه وی از علاقمندان به سکه های یونان باستان بود. این سکه از سال ۱۹۰۷ تا ۱۹۳۳ میلادی در گردش بود.

سکه بیست دلاری ایالات متحده آمریکا ضرب شده در سال ۱۹۰۸ میلادی در فیلادلفیا

وحدت اقتصادی اروپا و شانس یورو

ایده یکای پول یکسان «یورو»^{۲۰۷} در کشورهای اروپایی، ابتدا توسط یکی از وزرای اقتصاد فرانسه که همزمان ریاست کمیسیون اروپا را نیز بر عهده داشت، مطرح شد. هدف ارائه این طرح نیز تعریف مجدد هویت کل اروپا به صورت یکپارچه در بازارهای جهانی به جهت تقویت اقتصاد، تثبیت قیمت ها، رشد اقتصادی و دیگر منافع تجاری برای کشورهايش بود. در آستانه هزاره سوم، اروپا این فرصت را پیدا کرد که نظام ارزی خود را مجدداً سازماندهی کند. چراکه اولاً مزایای رشد اقتصادی و همکای های قدرتمند سیاسی-اقتصادی بین آن کشورها آشکار و مسلم شده بود و ثانیاً اتحاد کشورهای کوچک اروپایی با یکدیگر، منجر به یک اروپای بزرگ و قدرتمند در برابر روسیه و سایر رقبای جهانی (اعم از چین، آمریکا و...) می شد و از طرفی رشد جمعیت اروپا باعث شده بود تعداد افراد در کشورهایی که قرار بود از یورو استفاده کنند، بیشتر از تعداد شهروندان ایالات متحده آمریکا (به عنوان استفاده کنندگان از دلار) باشد. بنابراین ایجاد یورو می توانست به یکپارچگی سیاسی و اقتصادی اروپا کمک شایانی کند. به همین جهت در سال ۲۰۰۲ میلادی یورو پا به عرصه اقتصاد جهان گذاشت و با گذر زمان ارزشی بیش از ارزش دلار کسب نمود.

²⁰³. Pound Sterling

²⁰⁴. Dollar

²⁰⁵. Augustus Saint-Gaudens

²⁰⁶. Roosevelt

²⁰⁷. Euro

سکه یک یورویی، ضرب شده در سال ۲۰۰۲ میلادی در اروپا

منابع

- [۱] بی آزار شیرازی، عبدالکریم. (۱۳۵۹). رساله نوین تحریر الوسيله (مسائل اقتصادی)، تهران، نشر موسسه انجام کتاب.
- [۲] تالبرگ، فردریک. (۱۳۵۲). از کوروش تا پهلوی، شیراز، دانشگاه شیراز.
- [۳] سایت ویکی پدیا (فارسی).
- [۴] شعبانی، رضا. (۱۳۸۲). کلیات تاریخ ایران، تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- [۵] شیرکوند، سعید؛ سیزه، مجید. (۱۳۹۵). درس ها و آموخته های اقتصاد کلان، تهران، انتشارات کویر سوخته.
- [۶] عادل فر، باقر علی؛ امین پور، صالح. (۱۳۹۹). تاریخ تمدن های مشرق زمین، تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- [۷] فردریک، تالبرگ. (۱۳۵۲). از کوروش تا پهلوی، شیراز، نشریه دانشگاه شیراز.
- [۸] مجیدزاده، یوسف. (۱۳۶۸). آغاز شهرنشینی در ایران، تهران، مرکز نشر دانشگاهی.
- [۹] مشکور، محمدجواد. (۱۳۹۹). تاریخ ایران زمین از روزگار باستان تا انقراض قاجاریه، تهران، اشراقی.
- [۱۰] هرودوت. (۱۳۶۸). تواریخ، ترجمه وحید مازندرانی، تهران، دنیای کتاب.
- [11] www.sunflower.ch . jurg, Conzett. The history of Money, Presentation in Money Museum.
- [12] www.wikipedia.org